

Premlčanie a preklúzia v občianskom práve

JUDr. Ivan Machyniak,
Najvyšší súd SR

Podstata premlčania

- jeden z občianskoprávných inštitútov (popri preklúzii a vydržania), pod ktorým sa rozumie kvalifikované uplynutie času, v dôsledku ktorého nárok možno odvrátiť dovolaním sa premlčania
- právne účinky premlčania nastávajú:
 - 1/ ak uplynie zákonom stanovený čas pre výkon subjektívneho práva
 - 2/ ak veriteľ v ňom neuplatní svoje právo na súde
 - 3/ a ak sa dlžník premlčania dovolá
- Je výlučne na úvahe a dispozícii dlžníka, či sa premlčania dovolá

Účel premlčania

- pôsobiť na veriteľa, aby v primeranom čase uplatnil svoje subjektívne právo
- zabrániť tomu, aby dlžníci neboli po časovo neprimeranú dobu nútený splniť si svoje povinnosti
- v súlade so zásadou právnej istoty zabrániť existencii dlhodobého trvania práv a im zodpovedajúcich povinností

Premičanie a preklúzia

Spoločné znaky:

- základom je uplynutie času
- obe lehoty sú hmotnoprávne

Rozdielne znaky:

- U preklúzii právo zaniká
- Súd k nej prihliada z úradnej povinnosti
- Ak dlžník plnil, plnil bez právneho dôvodu; vzniká mu právo dlh požadovať späť z titulu bezdôvodného obohatenia
- U premlčania právo nezaniká (naďalej zostáva zachované)
- Súd k nemu prihliada len na námietku dlžníka
- Ak dlžník plnil, u veriteľa nejde o bezdôvodné obohatenie
- Premlčanie je všeobecný inštitút
- Preklúzia vo vzťahu k premlčaniu je zvláštny inštitút

Právne následky, ak veriteľ uplatní právo po uplynutí ustanovenej doby

1/ Dlžník sa nedovoľal premlčania

- Súd žalobe veriteľa, ak je opodstatnená, vyhovie
- Súd nemá poučovaciú povinnosť
- Ak už došlo k premlčaniu práva dlžník sa môže vzdať práva dovoliť sa premlčania (môže vziať už v spore uplatnenú námietku späť)
- Pred uplynutím premlčacej doby nie je prípustné vzdať sa tohto práva

2/ Dlžník sa dovoľal premlčania

- Súd je povinný na námietku premlčania prihliadať a ak je právne opodstatnená, nemôže veriteľovi premlčané právo priznať,
- To platí aj vo vzťahu k príslušenstvu
- Súd sa už nezaoberá dôvodnosťou žaloby
- Oprávnenou osobou je dlžník
- Musí ju uplatniť už v konaní o základe žalovaného práva (typické v konaní o náhradu škody)

Dovoľanie sa premlčania v odvolacom konaní

- Dovoľat' sa premlčania možno v ktoromkoľvek štádiu konania
- Zásadne sa preto možno s úspechom dovoliť premlčania aj v odvolacom konaní
- Pri posudzovaní opodstatnenosti premlčania odvolací súd neprihliada na nové skutočnosti alebo dôkazy, uplatnené v rozpore s § 205a O.s.p.

Oprávnenie dovolať sa premlčania a § 3 ods. 1 OZ

- Judikatúra doposiaľ zastáva stanovisko, že dôvodné vznesenie námietky premlčania v občianskom súdnom konaní (§ 100 ods. 1 OZ) nemožno považovať za konanie, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi v zmysle § 3 ods. 1 OZ
- Česká judikatúra vo výnimočných prípadoch použitie § 3 ods. 1 OZ pripúšťa

Práva premlčaniu podliehajúce

- Zásadne všetky majetkové práva (práva na peňažné plnenia, včítane príslušenstva)
- Právo na odstúpenie od kúpnej zmluvy
- Právo na vyrovnanie dedičských podielov podľa § 13 zák. č. 293/1992 Zb.
- Právo dovolať sa relatívnej neplatnosti právneho úkonu
- Právo na vydanie majetkového podielu podľa zák. č. 42/1992 Zb.
- Právo dovolať sa relatívnej neplatnosti závete (§ 479 OZ)
- Právo rozvedeného manžela domáhať sa polovice členského podielu družstevného bytu
- Právo na vrátenie daru (§ 630 OZ)

Práva nepodliehajúce premlčaniu

- Vlastnícke právo k veci
- Právo spoluvlastníka na zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva
- U BSM platí osobitná právna úprava - § 149 ods. 3 OZ
- Právo vlastníka pozemku domáhať sa rozhodnutia o vyporiadaní neoprávnenej stavby (§ 135c OZ)
- Právo veriteľa, aby súd určil čas splnenia dlhu (§ 564 OZ)
- Právo na určenie absolútnej neplatnosti právneho úkonu
- Práva vkladov na VK alebo na iných formách vkladov a bežných účtoch, pokiaľ vkladový vzťah trvá.
- Osobnostné práva

Všeobecná premlčacia doba - § 101 OZ

- Uplatňuje sa všade tam, kde zákon neustanovuje osobitnú (či už kratšiu alebo dlhšiu) premlčaciu dobu
- Všeobecnú dĺžku premlčacej doby zákon stanovuje na tri roky
- Dohoda o dojednaní dlhšej alebo kratšej premlčacej doby, než stanovuje zákon, je absolútne neplatná

Začiatok plynutia všeobecnej premlčacej doby

- Pre všeobecnú premlčaciu dobu platí, že začína plynúť odo dňa, keď sa právo mohlo vykonať po prvý raz
- Začiatok je vymedzený objektívne, nezávisle na subjektívnej okolnosti, teda či oprávnený vedel alebo nevedel o svojom práve
- Ide o okamih, keď vznikne možnosť na základe práva podať žalobu (právo sa stalo nárokom – actio nata)
- Zásadne nastáva splatnosťou dlhu
- Zmena v osobe veriteľa alebo dlžníka nemá vplyv na plynutie premlčacej doby.

Osobitné určenie začiatku plynutia premlčacej doby

- Pri právach, ktoré sa musia najprv uplatniť u fyzickej alebo právnickej osoby začína plynúť premlčacia doba odo dňa, keď sa právo takto uplatnilo (§ 102 OZ)
- Ak bolo dohodnuté plnenie v splátkach, začína plynúť premlčacia doba jednotlivých splátok odo dňa ich zročenosti. Ak sa pre nesplnenie niektorej zo splátok stane zročným celý dlh (§ 565), začne plynúť premlčacia doba odo dňa zročenosti nesplnenej splátky (§ 103 OZ)
- Pri právach na plnenie z poistenia začína plynúť premlčacia doba za rok po poistnej udalosti (§ 104 OZ)
- Ak ide o právo oprávneného dediča na vydanie dedičstva (§ 485), začína plynúť premlčacia doba od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým sa dedičské konanie skončilo (§ 105 OZ)
-

Osobitné premlčacie doby

- Právo na náhradu škody
- Právo na vydanie plnenia z bezdôvodného obohatenia
- Práva z prepravy - jeden rok s výnimkou práv na náhradu škody pri preprave osôb
- Právo zodpovedajúce vecnému bremenu - ak sa desať rokov nevykonávalo
- Právo priznané právoplatným rozhodnutím súdu alebo iného orgánu
- Právo, ktoré dlžník písomne uznal čo do dôvodu aj výšky

Premlčanie práva na náhradu škody- § 106 OZ

- Stanovuje sa subjektívna a objektívna premlčacia doba
- Tieto premlčacie doby začínajú, plynúť a končia nezávisle na sebe
- Subjektívna premlčacia doba môže plynúť iba v rámci objektívnej premlčacej doby

Subjektívna premlčacia doba

- Je kratšia, zákon jej dĺžku stanovuje na dva roky
 - Pre začiatok jej plynutia je rozhodujúce:
 - 1/ kedy sa poškodený dozvie o vzniknutej škode (vyžaduje sa preukázaná vedomosť)
 - 2/ kedy sa poškodený dozvie o tom, kto za vzniknutú škodu zodpovedá
- Pri škode na zdraví sa uplatní len subjektívna premlčacia doba

Objektívna premlčacia doba

- Objektívna premlčacia doba je trojročná
- Ak ide o škodu spôsobenú úmyselne je desaťročná
- V oboch prípadoch začne plynúť od okamihu škodnej udalosti
- Nemožno ju v žiadnom prípade prekročiť (ani v prípade splnenia podmienok pre plynutie subjektívnej premlčacej doby)
- V treťom odseku majú obe premlčacie doby objektívny charakter

Premĺčanie práva na vydanie plnenia z bezdôvodného obohatenia - § 107 OZ

- Rovnako ako pri premĺčaní práva na náhradu škody je stanovená kombinovaná premlčacia doba
 - Subjektívna je dvojročná
 - Pre začiatok jej plynutia je rozhodujúci:
 - 1/ deň, keď sa oprávnený skutočne dozvie, že na jeho úkor došlo k bezdôvodnému obohateniu
 - 2/ keď sa dozvie, kto na jeho úkor bezdôvodné obohatenie získal
- Pre začiatok plynutia objektívnej premlčacej doby je v oboch prípadoch rozhodujúci okamih, keď k získaniu bezdôvodného obohatenia skutočne došlo

§ 107 ods. 3 OZ

- Toto zákonné ustanovenie bolo do zákonnej úpravy včlenené novelou Občianskeho zákonníka vykonanou zákonom č. 131/1981 Zb. Ide o špeciálne ustanovenie, ktoré predstavuje výnimku z ustanovenia § 100 ods. 1 poslednej vety OZ, podľa ktorej, ak sa dlžník premĺčania dovoľá, nemožno premĺčané právo priznať.
- Jeho účelom bolo nájsť spôsob riešenia, ktorý by zodpovedal spravodlivému vyriešaniu vzťahov účastníkov pre prípady vzájomných práv na vydanie bezdôvodného obohatenia (predtým neoprávneného majetkového prospechu) z neplatnej alebo zrušenej zmluvy. Išlo predovšetkým o odstránenie nežiadúceho stavu v prípadoch neplatných (zrušených) zmlúv, ktorých predmetom bol prevod vlastníckeho práva.
- Z dikcie ustanovenia § 107 ods. 3 OZ (jeho úvodnej časti) vyplýva, že sa v ňom osobitným spôsobom upravilo premĺčanie pre prípady bezdôvodného obohatenia získaného z neplatnej, resp. zrušenej zmluvy, ak účastníci zmluvy majú povinnosť, a to treba zdôrazniť, „navzájom“ si vrátiť to, čo podľa obsahu zmluvy každý z nich od druhej zmluvnej strany prijal. Možno ho vzťahovať teda len na prípady, v ktorých práva (povinnosti) účastníkov neplatnej alebo zrušenej zmluvy na vrátenie poskytnutého a prijatého plnenia sú navzájom

Pretrhnutie (prerušenie) premlčania - § 110 OZ

- Na základe zákonom predpokladanej skutočnosti nastáva pretrhnutie premlčania
- Začne plynúť nová a to vždy desaťročná premlčacia doba
- Medzitým uplynutá premlčacia doba sa stáva právne bezvýznamná, na uplynutú časť premlčacej doby sa neprihliada
- O prvý prípad pretrhnutia ide, ak bolo právo priznané právoplatným rozhodnutím súdu alebo iného orgánu
- O druhý prípad pretrhnutia ide, ak právo dlžník písomne uznal čo do dôvodu i výšky
- Rovnaká premlčacia doba platí aj pre jednotlivé splátky, na ktoré bolo plnenie v rozhodnutí alebo v uznaní práva rozložené; premlčacia doba sa pri jednotlivých splátkach začína odo dňa ich zročnosti.

Spočívanie plynutia premlčacej doby - § 112 OZ

- Znamená, že počas trvania prekážky premlčacia doba od uplatnenia práva po dobu konania neplynie (dočasne sa zastavuje)
- Plynutie pôvodnej premlčacej doby pokračuje ďalej po odpadnutí prekážky
- Predpokladom spočívania plynutia premlčacej doby je:
 - 1/ najneskôr v posledný deň stanovenej premlčacej doby veriteľ uplatní právo na súde alebo inom príslušnom orgáne
 - 2/ a súčasne v začatí konaní riadne pokračuje
- Účastník v konaní riadne nepokračuje ak:
 - 1/ vezme žalobu v celom rozsahu späť
 - 2/ nepodá návrh na pokračovanie prerušeného konania (§ 111 ods. 3 O.s.p.)
 - 3/ napriek výzve v stanovenej lehote neopraví alebo nedoplní podanie (§ 43 ods. 1,2 O.s.p.)

Nezačatie plynutia (odsunutie začiatku) premlčacej doby - § 113 veta prvá OZ

- ak ide o práva osôb, ktoré musia mať zákonného zástupcu alebo o práva proti týmto osobám, odsúva sa začiatok premlčacej doby na dobu do ustanovenia zákonného zástupcu

Neskončenie plynutia premičacej doby (odsunutie jej konca) - § 113 veta druhá OZ

- Premláčanie už začaté a ďalej prebiehajúce neskončí, lebo sa predlžuje o jeden rok
- Ročná doba, v ktorej nemôže skončiť premláčanie sa počíta odo dňa, kedy nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie:
1/ o ustanovení zákonného zástupcu
2/ ktorým sa zrušuje pozbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti k právnym úkonom
- odo dňa, kedy nadobudla nepľnoletá fyzická osoba pľnoletosť

zákonnými zástupcami na jednej strane a maloletými deťmi a inými zastúpenými osobami na druhej strane - § 114 OZ

- Premláčanie sa ani nezačína a ani neplynie
- Nevzťahuje sa na úroky a opakujúce sa plnenia
- To isté platí aj o právach medzi manželmi

Námietka premláčania a rozhodnutie súdu

- V odôvodnení rozsudku je súd povinný vždy sa s námietkou premláčania vypořiadat'

Uvedie:

- Aký nárok je námietkou premláčania dotknutý
- Či ide o nárok podliehajúci premláčaniu alebo nie
- Aká premláčacia doba sa na uplatnený nárok vzťahuje
- Okamih začiatku plynutia premláčacej doby
- Okamih skončenia premláčacej doby
- Okamih uplatnenia nároku na súde
- Či sa dlžník dovolal premláčania opodstatnene alebo nie